

SKADER.

DR. KAROLU ŠTREKLJU ZA SPOMIN.

Spisal dr. A. Breznik.

Dne 7. julija letošnjega leta je odpadlo vseučiliškemu profesorju slovenščine v Gradcu pero, katero se je bilo v preiskovanju naše slovenščine in drugih slovanskih jezikov nenavadno vnelo in je moralo zato prehitro zgoreti. Pregorelo je, ker je napisalo preveč razprav za tako kratko dobo življenja in je bilo pomočeno pregloboko v temelje našega jezika. Štrekelj je delal mnogo več, kolikor so mogle prenesti njegove moči, zato je narava tako hitro terjala svoj dolg.

Preiskal je naš jezikovni zaklad, kakor si je mogel to nekdanj komaj v sanjah slikati naš iznajdljivi Levstik, ko so mu poverili častno nalogo, naj sestavi slovensko-nemški Wolfov besednjak. Razvoj in usodo našega jezika je v nedokončani slovnici, ki se nahaja sedaj v rokopisu, popisal tako, kakor je bilo to nekoč ideal Oblaka, Štrekljevega vseučiliškega prednika. Narodnemu slovstvu je bil tako kritičen urejevalec, da mu ne ve noben slovanski romantik imenovati vrstnika. Miklošič in Škrabec, dva učitelja Štrekljeva, sta našla v njem edinega naslednika, ki je mogel nadaljevati njune velike tradicije.

Štrekelj je bil pa tudi po svoji osebnosti tak, kakor jih nahajamo le malo med učenjaki. Znanstveno delovanje ga ni oviralo, da ne bi bil tudi kot človek vršil svoje življenske naloge. Bil je cel mož. Prezrl ni nobenega važnega stremljenja, ki nam ga narekuje življenska dolžnost. Bil je učenjak, vendar poleg tega še tudi posebej vesten in natančen kot učitelj, ki se je za svoja predavanja zelo pripravljaval. Vsaka njegova beseda je bila sad dolgotrajnega študija in preiskovanja. Bil je vesten tudi kot katolik. Svoje verske dolžnosti je natančno izpolnjeval. Do svojih ljudi je imel nenavadno ljubezen. Imel je le eno napako, in ta je bila, da je žrtvoval za knjige prevelik del družinskega premoženja. Tej se je pridružila še druga napaka, da je presedel pri knjigah preveč dragega časa in ni hotel slušati domačih, ki so ga tolikokrat izkušali odtrgati od knjig in ga zvabiti na izprehod, da bi se nekoliko odpočil. Nenavadno bogata knjižnica in pridnost Štrekljeva, ki ga je priklepala h knjigam, je bila za njegovo družino najhujši udarec.

V sobi, kjer je imel svojo knjižnico, je prebil ves svoj prosti čas. Sredi dela sem ga našel vedno,

OBMEJNA PATRULJA.

kadar sem prišel k njemu. Preiskaval in študiral je dan na dan, brez počitka in presledka. S kakimi čustvi se je moral sedaj ob boleznih odtrgati od svoje knjižnice, kjer si je bil nagradil toliko jezikovnih zakladov in kjer je prebil vse svoje življenje, mi je težko povedati. Gospa soproga mi je pravila, da je silil v knjižnico, dokler je le še mogel s postelje. Kadar ga je pustila v njej samega, mu je šlo na jok in slišala ga je večkrat vzdihovati. Ko se je vrnila v knjižnico, ga je našla navadno pri skladih knjig, katere je le še po hrbtu in platnicah gladil, ko jih odpirati in prebirati ni več mogel.

Mož najlepših let izprva ni mogel verjeti, da bo treba dati slovo knjižnici in delu. Toda ko je spoznal, da mu moči vidno pešajo, se je jel na smrt vestno pripravljati. Kakšne misli so ga obhajale že več kot leto dni pred smrtjo, nam kaže kratko pisemce, katerega mi je poslal s fotografijo, katere sem ga prosil. Glasi se:

„Častiti gospod doktor!

Tukaj Vam pošiljam zaproseno senco, ki bo morda v resnici kmalu — prava senca (*senca*). Priporočam se Vaši molitvi in

Vas prisrčno pozdravljam.

Vam vdani

K. Štrekelj.

V Gradcu, dne 5. februarja 1911.“

Dasi ni svojim domačim o smrti nikoli niti besedice črnil, je vendar ukrenil vse potrebno. Uredil je natančno in premišljeno svojo rokopišno ostalino. Zložil je vse listke in papirje po posameznih strokah in jih povil v posebne snopiče. Uredil je tudi vsa pisma in sploh vse gradivo, ki ga je smatral vrednim, da se shrani. Pred domačimi pa je vse to tako skrival, da ni gospa o tem ničesar vedela in smo spoznali vse to šele po njegovi smrti, ko smo pregledovali njegovo literarno zapuščino.

Skrbno je uredil tudi svoje dušne stvari. Bil je dvakrat previden in ob nedeljah dopoldne je vzel, dokler je mogel mašno knjigo v roke, da je bral iz nje mašne molitve. Ko so mu moči popolnoma opešale, mu jih je morala brati gospa soproga.

* * *

Profesor dr. Karol Štrekelj je bil med našimi jezikoslovci mož posebne vrste. Po Miklošiču se je navdušil za etimologijo, s katero se je v svojem življenju največ bavil. Zasedoval je etimološke rezultate vseh indoevropskih jezikov. Kot samostojen preiskovalec pa je nastopil pri slovanski in še prav posebno v slovenski etimologiji, kjer nam je odkril neštivilno tujk in izposojenk, katere so vzeli Slovani od svojih sosedov. Ta študij pa ga je dovedel tudi do nasprotnega uspeha, da je namreč zasledil tudi v besednem zakladu naših sosedov jako mnogo našega blaga, katerega nam sosedje ne bodo mogli utajiti. S tem je zvršil za Slovence in Slovane sploh veliko kulturno delo, katero so jeli naši tuji sosedje že sami upoštevati. Ko je izšlo njegovo delo o slovenskih elementih v besednem zakladu štajerskih Nemcev, je med nemškimi jezikoslovci kar završalo. Ker je bil spis, ki je izšel v mariborskem „Časopisu za zgodovino in narodopisje“, slovenski, so dohajale na Štreklja od vseh strani prošnje, naj ga priobči tudi nemški; posameznim učenjakom pa je moral pošiljati nemške ekscerpte. S tem delom se je pred menoj nekoč celo izrečno pobahal, da si se v svoji izredni skromnosti ni imel navade ponašati.

Svoje etimologične razprave je priobčeval ponajveč v zborniku „Archiv für slavische Philologie“. Izmed večjih se nahajajo tam razprave: Zur slavischen Fremdwörterkunde (XII. 451—474

in XIV. 512—555). Zur Kenntnis der slavischen Elemente im Friaulischen (XII. 474—486 in XXX. 203—209). Zur Kenntnis der slavischen Elemente im italienischen Wortschatz (XXVI. 407—436). Slavische Wortdeutungen (XXVII. 41—72) in pa: Vermischte Beiträge zum slavischen etymologischen Wörterbuch (XXVIII. 481—539).

V slovenskem jeziku etimologičnih stvari izprva ni pisal rad; priobčil je le v Letopisu Matice Slovenske za leto 1896. razpravo: Prinos k poznavanju tujih besed v slovenščini. Pogostneje se je jel oglašati doma šele, ko je začel izhajati v Mariboru „Časopis za zgodovino in narodopisje“, v katerem je priobčil več etimologičnih prispevkov.

Najdaljše in zares impozantno njegovo etimologično delo „Zur slavischen Lehnwörterkunde“ je prinesla dunajska akademija znanosti v svoji publikaciji „Denkschriften“ (Band L. philos.-hist. Kl. 1904), ki mu je donesla mnogo slave.

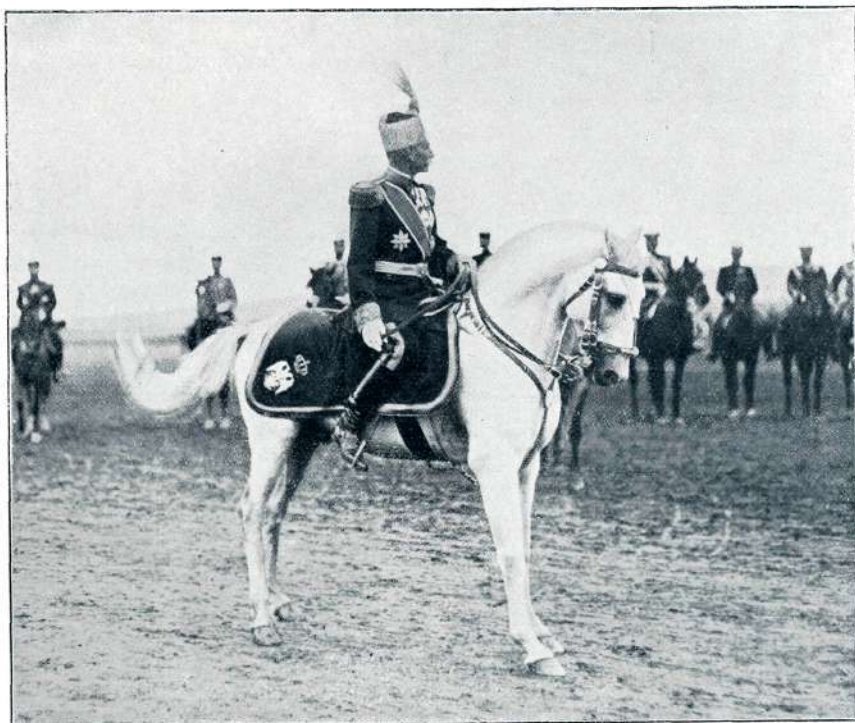
Po raznih Letopisih Matice Slovenske in nekaterih letnikih Ljubljanskega Zvona se nahajajo tudi dragoceni doneski Štrekljevi za naš slovar.

Drugo veliko Štrekljevo delo je izdajanje slovenskih narodnih pesmi. Izdajati jih je začel leta 1895. in je v tem dolgem času došel do 14. snopiča. Znanstveno tako dovršeno zbirko je mogel sestaviti edino Štrekelj, ker je narodne zaklade in podobne literarne proizvode poznal tako temeljito, da se mu moramo čuditi. V tej zbirki je skritega veliko tihega dela, ki ga ve malokdo dostojno ceniti. Po svojih Narodnih pesmih se je pa sprl z vsem svetom: tako z Matico, ki se ji je izdajanje preveč zavleklo, kakor s tistimi, ki so pričakovali od njega estetičnega berila, ki bi se moglo dati vsakemu v roke. Štrekelj svoje zbirke ni pripravljaj niti za pesnike kot take, niti za kako drugačno bralstvo, temveč samo za znanstvenike; imeti je hotel akademično izdajo in nič drugega; ali so za tako delo pri nas tla pripravna ali ne, je seveda drugo vprašanje.

Naravnost ogromno delo je nameraval zvršiti s

svojo slovensko historično slovnico. Njej je veljalo morebiti polovico vsega dela, odkar je prišel na vseučiliško stolico v Gradec (leta 1897.). Opreti jo je hotel na vse slovenske dialekte in na ves literarni jezik. Dovršil je delo na prvo roko nekako do polovice, t. j. sestavil je v uvodnem delu pregled dosedanjšega preiskovanja slovenskega jezika; obdelal je glasoslovje, oblikoslovje samostalnika, pridevnika in zaimkov; sredi glagola ga je ustavila bolezen, ki mu je onemogočila nadaljevanje. — Najaktualnejše je sedaj vprašanje, kaj naj se zgodi s to slovnico. Ali naj se delo izda, kolikor ga je in kakoršno je, ali naj se nadaljuje? Jagić meni v zadnjem snopiču Archiva, naj bi delo dovršil kak učenec Štrekljev; toda na tako širokem temelju, kakor je delo zasnovano, ga v doglednem času ne more zvršiti nobeden mlajših slavistov. Ako bi dela ne prevzel kateri starejših gospodov, n. pr. č. p. Stanislav Škrabec, naj se izda tako, kakoršno je.

Prisiljen po raznih pravopisnih prepirih, ki so se v dobi zadnjih 15 let pri nas jako vneli, je zastavil Štrekelj svoje pero tudi za pravopisna vprašanja. Ker se pa z zgodovino ali bolje rečeno z razvojem in usodo našega pravopisa ni utegnil natančneje baviti, je posegel v boj z napačnega stališča in je presojal pravopis ne kot pravopisni, temuč kot splošno-jezikovni strokovnjak. Literarni jezik je sodil s stališča splošnega jezikoslovja, kar

SRBSKI KRALJ PETER.

pa je pogrešeno, ker ima literarni jezik svoje posebne vire, posebno usodo in posebna načela, po katerih se mora izboljševati ali bolje rečeno izpreminjati. V tem smislu je treba presojeti njegovo obširno delo: „O Levčevem slovenskem pravopisu in njega kritikah“, ki je izhajalo l. 1900. in 1901. v „Slovenčevih“ podlistkih in ga je po desetih letih izdal pisatelj v posebni knjigi. Glede splošnih jezikovnih vprašanj je knjiga znamenita, naravnost klasičen je na primer članek o „l“-u

V svojih mlajših letih se je bavil Štrekelj mnogo z dialektologičnimi študijami domačega kraja. Na podlagi spisa „Oblikoslovje srednjekraškega narečja“ (Dunaj, 1887) se je tudi habilitiral kot vseučiliški docent na Dunaju. Glasoslovje svojega narečja je ostavil še neobjavljeno v rokopisu. Oboje je pisano nemško.

V literarni zapuščini je še mnogo etimologičnih drobtinic, literarno-historičnih zapiskov in splošnojezikovnih miscel, ki bi se dale lahko uporabiti.

- GEŠOV,
bolgarski ministrski predsednik.

GENERAL SAVOV,
vrhovni bolgarski vojskovodja.

GENERAL VIČEV,
načelnik bolgarskega generalnega štaba.

(str. 41—102), vendar s pravopisom kot takim nima nič opraviti. Toda če pomislimo, da se pravopisno vprašanje pri nas sploh še ni začelo znanstveno motriti — in da imajo ostali Levčevi zagovorniki in nasprotniki še veliko manj znanstveno stališče kakor Štrekelj, mu tega nihče ne more šteti v zlo. Drugače je seveda s članki, katere je naslovil „O nekaterih pobijanih pravih slovenske pisave“ (spisani v Ljubljanskem Zvonu, 1911, izšli tudi v posebnem odtisku). Tu ne pobija pravopisnih vprašanj, temuč jezikoslovne zmote.

To je v kratkih potezah pregled njegovih večjih del; v podrobni opis vseh del se tu ne spuščam, ker spadajo v popolnejši življenjepis. Posamezne podatke iz njegovega življenja je prinesel Dom in Svet lani (1911) v marčevi številki.

Iz povedanega je razvidno, da ga je smrt doletela sredi najplodnosnejšega delovanja, v zreli dobi 53 let, ko bi bil ustvarjal še nova dela, za katera si je pripravljajl gradiva. Z razvojem slovenskega jezikoslovja pa bo ostalo Štrekljevo ime nerazdružno zvezano.

JESEN.

Zložil Ksaver Meško.

Jesenski vetrovi čez polja gredo,
čez polja gredo, zateglo pojo,
in polje golo pod njimi ječi:
O cvetje brsteče — kje si ti?

Jesenski vetrovi skoz gozde hite,
skoz gozde hite, glasno se jeze,
in drevje brezlistno pod njimi ječi:
O cvetje brsteče — kje si ti?

Življenja vetrovi ob meni besne,
ob meni besne, da trepeče srce,
in duša v bridkosti pod njimi ječi:
O cvetje brsteče — kje si ti?

O cvetje brsteče — kje si ti?
O pomlad sreče — več te ni!
Vsi upi zeleni — zveneli vsi;
In sad zaželjeni — ah, ni ga, ni...

